

Wpływ turystyki wypoczynkowej na środowisko przyrodnicze widziane oczami turysty

Influence of leisure tourism on the environment seen through the eyes of a tourist

Agnieszka Majer-Durman

Akademia Górniczo-Hutnicza, Wydział Geologii, Geofizyki i Ochrony Środowiska
Katedra Geologii Ogólnej i Geoturystyki
al. Mickiewicza 30, 30-059 Kraków, Polska
e-mail: amdurman@geol.agh.edu.pl

Abstract. The natural environment is one of the basic elements that influence at the development of the leisure tourism. A man rests in areas outside the workplace, education, the noise of everyday life. The rapid pace of living in great urban agglomerations causes desire for relaxing and acquiring new forces in the bosom of nature. Shortening working hours within one year and paid holidays additionally are supporting tourist trips. For centuries, people were looking for places of special natural values, scenic trip through the prism of your holiday. However, the increase in the number of visitors to these areas and the expansion of tourism infrastructure, slowly leads to the degradation of the surrounding natural environment.

Słowa kluczowe: turystyka wypoczynkowa, środowisko przyrodnicze

Key words: leisure tourism, natural environment

Wstęp

Wśród turystów zachodzi potrzeba wyjazdu, oderwania się na jakiś czas od codziennego życia. Człowiek wyrusza w podróż, by przeżyć nowe doświadczenia. Poszukuje kontaktu z pięknem natury. Samo zjawisko turystyki Przeclawski (1994) definiuje jako: *całokształt zjawisk ruchliwości przestrzennej związanych z dobrowolną, czasową zmianą miejsca pobytu, rytmu i środowiska życia, oraz z wejściem w styczność osobistą ze środowiskiem odwiedzanym (przyrodniczym, kulturowym bądź społecznym)*. Wśród licznych motywów wyjazdów najistotniejsze wydają się być wyjazdy wypoczynkowe, rekreacyjne. Według Warszzyńskiej i Jackowskiego (1978) rekreacja to *wszelkie czynności podejmowane dla regeneracji sił, a przejawiające się w uczestniczeniu w rozrywkach kulturalnych, grach sportowych czy też różnych formach ruchu turystycznego – po godzinach zajęć służbowych lub szkolnych, poza obowiązkami społecznymi i normalnymi czynnościami domowymi*. Turyści wybierający miejsca wypoczynku zwracają szczególną uwagę na walory przyrodnicze. Są one jednym z głównych czynników przyciągających turystów w dane rejony. Jednak wzrost liczby osób odwiedzających miejsca atrakcyjne ma negatywny wpływ na środowisko przyrodnicze (Kowalczyk 2001). Naukowcy od wielu lat badają wpływ podróżowania na środowisko przyrodnicze, które jest istotnym czynnikiem rozwoju turystyki. Wszelkie działania, zagrożenia środowiska ze strony odwiedzających budzą niepokój. W związku z tym były i będą prowadzone badania na temat wpływu ruchu turystycznego oraz wzrostu osób odwiedzających miejscowości turystyczne. Negatywny wpływ turystyki na środowisko przyrodnicze możemy

znaleźć m.in. w pracy Czochońskiego (1993), który wymienia szkody powstałe w Tatrzańskim Parku Narodowym na skutek wzmożonego ruchu turystycznego. Są to: niszczenie pokrywy glebowej, roślinnej, zmiany w rzeźbie terenu czy wydeptywanie nowych ścieżek poza wyznaczonymi szlakami. O negatywnym wpływie turystyki na środowisko na przykładzie m.in. Bieszczadzkiego PN oraz Karkonoskiego PN pisali: Myga-Piątek i Jankowski (2009). Podobne badania prowadzono w okolicach Szczyrku, gdzie zauważono zmniejszenie się pokrywy leśnej czy wzrost zanieczyszczenia powietrza oraz wód powierzchniowych (Absalon et al. 1993). Prace badawcze na terenach o wyjątkowych walorach przyrodniczych, a chętnie odwiedzanych przez turystów, wykazały zatem szereg negatywnych zjawisk. Powszechnie znane są także szkody, jakie wyrządza masowe narciarstwo zjazdowe (Zaręba 2008). Walcowanie śniegu na trasach w konsekwencji prowadzi do obumierania flory. Na wybrzeżach morskich widoczny jest wzrost zanieczyszczenia linii brzegowej przez rozbudowę infrastruktury turystycznej. Częstymi przyczynami szkód krajobrazowych jest przeinwestowanie terenu (Jędrzejczyk 1995). Do powstawania zagrożeń przyczyniają się również złe formy organizacji wypoczynku czy brak kultury turystycznej (Wacławowicz et al. 1985).

Metodyka badań

Podstawowym celem pracy było określenie stanu wiedzy respondentów na temat wpływu turystyki wypoczynkowej na eksploatowane przez ruch turystyczny środowisko przyrodnicze. W obrębie zainteresowań znajdowały się aspekty: wypoczynkowe określające częstotliwość oraz miejsca wybierane najczęściej przez turystów oraz związek między środowiskiem przyrodniczym a atrakcyjnością odwiedzanego miejsca i ekologiczne – pozwalające na określenie znajomości zagadnień związanych z działaniami proekologicznymi. Istotnym aspektem była również próba określenia związku pomiędzy poziomem wykształcenia a zachowaniami turystów w miejscach prawnie chronionych.

Metodą badawczą, którą zastosowano, było przeprowadzenie badania kwestionariuszowego. Ankiety składającą się z 15 pytań rozpowszechniono na forach internetowych dotyczących turystyki. Wybór udostępnienia kwestionariusza w Internecie był podyktowany rosnącą powszechnością dostępu do tego środka komunikacji. Na ankietę odpowiedziało 140 osób, co stanowi około 16% wszystkich odsłon. Na podane pytania odpowiedzi udzielali przeważnie ludzie młodzi między 20 a 34 rokiem życia (88%), 35 a 54 rokiem życia (11%) oraz 1% ankietowanych w wieku powyżej 55 lat. Wśród respondentów 92% stanowiły osoby z wyższym wykształceniem, a 8% – z wykształceniem średnim.

Ze względu na wybór metody kwestionariuszowej udostępnionej na forach turystycznych, badanie nie obejmowało całej populacji korzystającej z wyjazdów wypoczynkowych. Uzyskane dane nie dają podstaw do uogólniania wyników, ale pozwalają na wstępną analizę nawyków, zachowań oraz świadomości proekologicznej wśród ludzi młodych korzystających z wypoczynku.

Wyniki

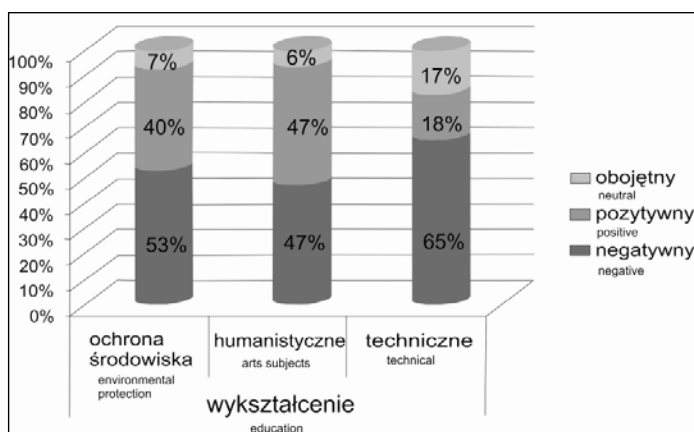
Z przeanalizowanych odpowiedzi, wynika, iż osoby często korzystają z wyjazdów wypoczynkowych. W sumie 48% ankietowanych deklaruje ten typ wyjazdów od 2 do 6 razy w ciągu roku. Związane jest to z panującą wśród młodych osób modą na krótkie, weekendowe wyjazdy wypoczynkowe. Obecna sytuacja na rynku pracy, a co za tym idzie wzrostowa tendencja pracodawców do podpisywania umów cywilnoprawnych, uniemożliwia dłuższe wyjazdy. Dlatego zaledwie 1% ankietowanych zaznaczyło odpowiedź, iż w ogóle nie uczestniczą w wyjazdach wypoczynkowych. Pomimo tego, 41% opowiedziało się za wypoczynkiem raz do roku. Są to głównie małżeństwa z dziećmi, które spędzają kilku- kilkunastodniowe wczasy z rodziną.

Środowisko przyrodnicze jest jednym z najważniejszych czynników przyciągających turystów zainteresowanych wyjazdami wypoczynkowymi. Według 95% ankietowanych to właśnie środowisko przyrodnicze i jego walory mają istotny wpływ na turystyczną atrakcyjność danej miejscowości. Od wieków obszary górskie przyciągały swym majestatem. Piękno przyrody ożywionej i nieożywionej, wspaniałe panoramy, imponujące masywy i granie, a jednocześnie łatwa dostępność dolinek górskich dla każdego, ściągają tysiące turystów. Ponad 54% ankietowanych wybiera wyjazd w góry na cel swojego wypoczynku. W ciągu ostatnich lat zauważa się

wzrost zainteresowania wypoczynkiem na terenach nadmorskich także wśród rodzin z małymi dziećmi. Za tym rodzajem wypoczynku opowiedziało się 25% ankietowanych. Wśród młodzieży zainteresowaniem cieszą się również miejscowości położone nad jeziorami (18% ankietowanych).

Ankietowani zostali poproszeni o wskazanie, jaki wpływ na środowisko przyrodnicze może mieć turystyka. Osoby, które często wyjeżdżają poza miejsce zamieszkania, przy wyborze miejscowości wypoczynkowej kierują się przede wszystkim walorami przyrodniczymi. Istotne zatem było zadanie pytania, czy odwiedzający zdają sobie sprawę z wpływu wywieranego przez nich – jako turystów – na otaczające środowisko przyrodnicze. Łącznie 60% ankietowanych przyznało, iż turystyka może wywierać negatywny wpływ na środowisko. Wiąże się to m.in. z zanieczyszczeniem powietrza, wód, gleb, zadeptywaniem szlaków. Natomiast 26% osób wskazało pozytywny wpływ w związku z prężnie rozwijającą się infrastrukturą ekoturystyczną w miejscowościach wypoczynkowych połączoną z ochroną środowiska.

Porównano odpowiedzi na temat wpływu turystyki na środowisko przyrodnicze pod kątem kierunku wykształcenia (ryc. 1). Dla osób, które ukończyły kierunki techniczne, turystyka ma zdecydowanie negatywny wpływ. Wskazało to 65% ankietowanych. W przypadku odpowiedzi uzyskanych od osób, które ukończyły studia humanistyczne lub w zakresie ochrony środowiska, nie zanotowano większych różnic pod względem pozytywnego (odpowiednio 40%, 47%) lub negatywnego (odpowiednio 53%, 47%) wpływu na środowisko. Tak wysokie wyniki dotyczące pozytywnego wpływu turystyki wiążą się ze świadomością rozwoju miejscowości poprzez rozbudowę infrastruktury turystycznej, wzrost zatrudnienia w sektorze hotelarskim czy zwiększenie liczby małych działalności gospodarczych, które obsługują ruch turystyczny w miejscowościach wypoczynkowych, przy jednoczesnej dbałości o środowisko oraz popularyzację wiedzy na temat ochrony przyrody.

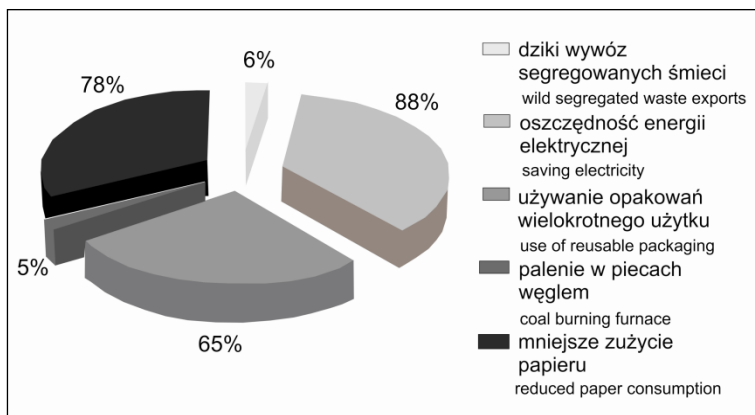
Ryc. 1. Zestawienie odpowiedzi o wpływ turystyki na środowisko przyrodnicze pod kątem kierunku wykształcenia
 Fig. 1. Summary of answers about the impact of tourism on the environment in terms of the direction of education

Osoby przyjeżdżające do miejscowości wypoczynkowej często nieświadomie przenoszą swoje złe nawyki wypracowane w ich życiu codziennym do nowego miejsca. Dodatkowo korzystają z zasobów środowiska w sposób nierzadko niekontrolowany. Jeśli osoby nie nabyły nawyków oszczędzania wody, nieniszczenia zieleni, tym bardziej nie będą tego przestrzegali na terenach chronionych. Według uzyskanych odpowiedzi, ankietowani zdają sobie sprawę z niekorzystnego wpływu swoich zachowań, które w różny sposób mogą oddziaływać na przyrodę.

W opinii respondentów najbardziej zagrożonym zanieczyszczeniem komponentem środowiska jest powietrze. Wzrost jego zanieczyszczenia zauważa 55% ankietowanych osób. Łatwa dostępność w przemieszczaniu się środkami lokomocji między miejscowościami i gwałtownie rosnąca liczba samochodów w sposób istotny wpływa na zanieczyszczenie powietrza. Drugim ważnym elementem, który ulega zanieczyszczeniu, są zdaniem ankietowanych ciekł wodne (31%). Wszelkiego rodzaju sporty wodne, wylewanie nieczystości do strumieni, jezior wpływa na czystość wód i utratę naturalnych siedlisk zwierząt wodnych. Według ankietowanych

turystyka najmniej degradacyjnie wpływa na gleby (14%), pomimo tego, iż turyści mają bezpośrednio największy wpływ na ten komponent środowiska – w wyniku np. pieszych wędrówek znacznej liczby osób następuje m.in. wydeptywanie nowych szlaków, niszczenie murawy, zakwaszanie gleby.

Społeczeństwo coraz częściej zwraca uwagę na zagrożenia środowiska przyrodniczego poprzez działalność człowieka. Zauważa degradację i zanieczyszczenia nie tylko w skali globalnej, ale także w miejscowości, w której mieszka (Saks 2009). Modne stały się hasła ekologiczne promujące dbanie o naszą planetę. Wśród ankietowanych z zachowaniem proekologicznym wiążą się przede wszystkim: oszczędność energii elektrycznej (88%), mniejsze zużycie papieru (78%) oraz używanie opakowań wielokrotnego użytku (65%) (ryc. 2). Mieszkańcy aglomeracji coraz częściej korzystają z pojemników do segregacji śmieci, które wtapiają się w krajobraz miast.

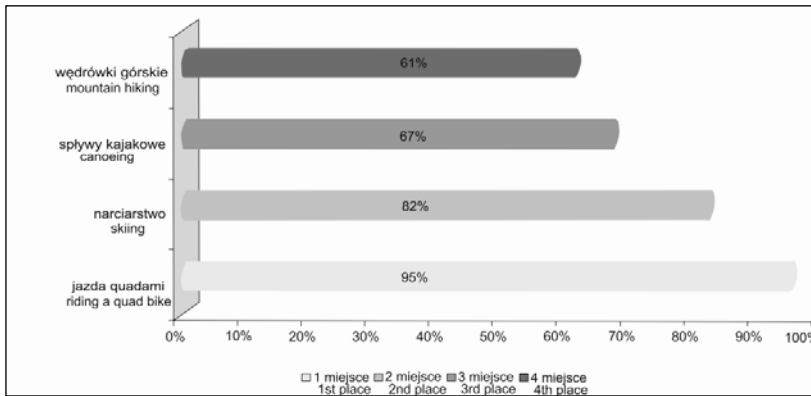

Ryc. 2. Graficzne przedstawienie odpowiedzi ankietowanych, które kojarzą się z zachowaniem proekologicznym
Fig. 2. Graphical representation of the responses of respondents which are associated with ecological behavior

W trakcie wyjazdów wypoczynkowych turyści często korzystają z możliwości uprawiania sportów. Jest to nierozłączny element celu ich podróży. Jednak te formy aktywnego wypoczynku niosą za sobą również negatywne zmiany w środowisku, jak ubożenie krajobrazu poprzez zabudowę niezgodną z naturalnym krajobrazem, zaśmiecanie szlaków. Degradacja gleb zachodzi poprzez uprawianie narciarstwa, wzmoczoną turystykę pieszą i wodno-motorową, kajakową i towarzyszące im duże liczby turystów, niszczenie roślin oraz płoszenie zwierzyny (Zaręba 2008). Analiza odpowiedzi ankietowanych osób wskazuje, iż turyści zdają sobie sprawę z tych zagrożeń. Według opinii ankietowanych do największej degradacji środowiska dochodzi na obszarach wykorzystywanych do jazdy na quadach (95%) oraz na trasach zjazdowych (82%). W następnej kolejności, a tym samym o mniejszym wpływie na środowisko są spływy kajakowe (67%) oraz wędrówki górskie (61%) (ryc. 3). Z punktu widzenia samego turysty wyniki powinny być podane w odwrotnej kolejności, ponieważ odsetek osób korzystających z quadów jest nieproporcjonalnie niższy od osób uprawiających turystykę pieszą. Tym samym większy wpływ na środowisko przyrodnicze jest na szlakach górskich. Pomimo widocznego negatywnego wpływu na otaczającą przyrodę ożywioną i nieożywioną, 93% ankietowanych nie widzi potrzeby ograniczania dostępności terenów dla rozbudowy infrastruktury turystycznej.

Obszary atrakcyjnie turystycznie, które odwiedzane są przez turystów, najczęściej znajdują się na obszarach objętych ochroną prawną. Są to parki narodowe, krajobrazowe czy rezerваты przyrody.

Na terenach tych obowiązują regulaminy, nakazy oraz zakazy, których przestrzeganie ma zapobiec degradacji środowiska przyrodniczego odwiedzanych miejsc. Dla 52% ankietowanych znajdujące się m.in. w parkach narodowych regulaminy nie są wystarczającym ostrzeżeniem, by nie niszczyć np. naturalnej szaty roślinnej. Dlatego też, aż 28% osób biorących w badaniu przyznało, że zdarzało im się zejść ze szlaku, zrywać kwiaty w parkach narodowych czy płoszyć zwierzynę. Wyniki te mogą wskazywać na brak zainteresowania wśród turystów zachowaniem środowiska w stanie jak najmniej zmienionym przez człowieka, a co za tym idzie przekazywaniu takich zachowań kolejnym pokoleniom.

Ryc. 3. Graficzne przedstawienie wyników wpływu uprawiania sportów na środowisko przyrodnicze od najistotniejszego (1 miejsce) po najmniej ważnego z punktu widzenia turysty

Fig. 3. Graphical representation of the results of the impact of sports on the natural environment of the quintessential (1st place) the least important from the point of view of a tourist

Sposób zachowania na szlaku, przestrzeganie regulaminów na obszarach chronionych czy nawyków proekologicznych w swoim otoczeniu, codziennym życiu, nabywa się przez całe życie. Dużą rolę odgrywa więc wiedza wyniesiona ze szkół. Zdanie to podziela 77% ankietowanych. Istnieje zatem związek między poziomem wykształcenia a zachowaniami proekologicznymi. Wyżej wymienioną zależność wskazało aż 85% osób. Ponadto 82% badanych uznało, iż nic nie stoi na przeszkodzie, by zwiększyć liczbę zajęć proekologicznych w szkołach na każdym etapie nauczania, gdyż może to mieć pozytywny wpływ w przyszłości w trakcie m.in. wyjazdów wypoczynkowych na obszary chronione. Ponadto system szkolnictwa poprzez wychowanie proekologiczne powinien uświadamiać o istnieniu problemu braku dbałości o środowisko przyrodnicze.

Podsumowanie

Jak wynika z przeprowadzonej ankiety, turyści często korzystają z wyjazdów wypoczynkowych w ciągu roku. Istotnym kryterium przy wyborze miejsca jest atrakcyjność turystyczna rejonu, a zwłaszcza jego walory przyrodnicze. Są to głównie tereny górskie czy nadmorskie. Przyroda nieożywiona jest tu zatem ważnym atutem. Podróżujący zdają sobie sprawę z wpływu turystyki na środowisko przyrodnicze. Co więcej, zdają sobie sprawę z negatywnego, degradacyjnego jej wpływu na otaczającą przyrodę. Istnieje zatem zależność między ruchem turystycznym a powstającymi zanieczyszczeniami powietrza, gleb i cieków wodnych na odwiedzanych terenach. Turyści posiadają także w zakresie szeroko pojętej działalności proekologicznej. Większość potrafi zakwalifikować oszczędność wody czy energii elektrycznej do zachowań ekologicznych. Ważnym aspektem jest działalność wychowawcza i naukowa na każdym szczeblu edukacji. Jak pokazują wyniki ankiety, istnieje związek między poziomem wykształcenia a późniejszymi zachowaniami podczas pobytów wypoczynkowych. Jest to bardzo istotne w przypadku zwiedzania obszarów objętych ochroną prawną, tj. parków narodowych, krajobrazowych i in. Z odpowiedzi ankietowanych jasno wynika, iż znajdujące się przy wejściach do rezerwatów i parków regulaminy i zakazy nie są wystarczającym ostrzeżeniem do ich przestrzegania. Zdarzają się zatem przypadki płoszenia zwierzyny i zejścia z oznakowanych szlaków. Większy nacisk powinien być zatem kładziony na edukację proekologiczną, niezależnie od poziomu czy kierunku kształcenia. W ten sposób od najmłodszych lat turyści nabywać będą nawyki, które w przyszłości zaowocują większym poszanowaniem środowiska przyrodniczego. Wiązałoby się to również z zachowaniami proekologicznymi także w najbliższym otoczeniu swojego miejsca zamieszkania.

Literatura

- Absalon D., Jankowski A. T., Sadowski S. 1993. Zmiany wybranych elementów środowiska geograficznego pod wpływem ruchu turystycznego na przykładzie miasta Szczyrk. W: M. Pietrzak (red.) Ekologia krajobrazu w badaniach terytorialnych systemów rekreacyjnych. Wydawnictwo Krajowego Instytutu Badań Samorządowych, Poznań, p.15–19.
- Czochoński J. 1993. Rekreacyjne wykorzystanie obszarów chronionych jako element degradacji krajobrazu na przykładzie Tatrzańskiego Parku Narodowego. W: M. Pietrzak (red.) Ekologia krajobrazu w badaniach terytorialnych systemów rekreacyjnych. Wydawnictwo Krajowego Instytutu Badań Samorządowych, Poznań, p. 27–30.
- Jędrzejczyk I. 1995. Ekologiczne uwarunkowania i funkcje turystyki. Wydawnictwo „Śląsk”, Katowice, p.198.
- Kowalczyk A. 2001. Geografia turystyki. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa, p. 228.
- Myga-Piątek U., Jankowski G. 2009. Wpływ turystyki na środowisko przyrodnicze i krajobraz kulturowy – analiza wybranych przykładów obszarów górskich. Problemy Ekologii Krajobrazu, t. XXV. p. 27–38.
- Przeclawski K. 1994. Turystyka a świat współczesny. Uniwersytet Warszawski, Warszawa, p. 112.
- Saks E. 2009. Świadomość proekologiczna mieszkańców – wpływ na środowisko i uatrakcyjnienie regionu. Problemy Ekologii Krajobrazu, t. XXV. p. 47–52.
- Wacławowicz S., Mikulski M., Nowak Z. 1985. Wybrane problemy zagrożenia i ochrony środowiska przyrodniczego oraz walorów turystycznych w Polsce. Zeszyty Naukowe Akademii Ekonomicznej w Krakowie, nr 200.
- Warszyńska J., Jackowski A. 1978. Podstawy geografii turystyki. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa, p. 336.
- Zaręba D. 2008. Ekoturystyka. Wydawnictwo Naukowe PWN. Warszawa, p. 178.